

УДК 371.134:91(07)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Рожі Інна, кандидат педагогічних наук, викладач, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-7950-525X

E-mail: inna.rozhi.93@gmail.com

У статті характеризуються методологічні підходи до формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії під час краєзнавчо-туристської роботи. Розглянуто праці вітчизняних та зарубіжних авторів, які вивчали у своїх роботах питання формування фахових компетентностей майбутніх учителів та методологічні підходи. Визначено методологічні підходи до формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії в процесі краєзнавчо-туристської роботи, такі як: діяльнісний, системний, особистісний, технологічний.

Ключові слова: краєзнавча компетентність, майбутній учитель географії, методологічний підхід, діяльнісний підхід, системний підхід, особистісний підхід, технологічний підхід, студент-географ.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHER'S LOCAL HISTORY COMPETENCE

Rozhi Inna, PhD in Pedagogy, Lecturer, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-7950-525X

E-mail: inna.rozhi.93@gmail.com

The article describes the methodological approaches to the formation of the local linguistic competence of the future geography teacher in the course of local history tourism. Methodological approaches to the formation of the local linguistic competence of the future geography teacher in the process of local and tourist work, such as activity, system, personal, technological, are determined. Generally, methodological approaches to the formation of local lore play a role to the development of students' positive motivation in professional activity, cognitive abilities, ability to quickly and easily enrich their knowledge through the conscious use of information flows related to current issues and knowledge in the orientation of the educational process. Formation of local lore should be aimed at mastering students' personal traits that ensure personality-oriented and harmonious development. It is noted that fundamentally new approaches to the political, economic and social progress of the state, insufficient development of local lore and tourism as an effective means of personality formation, acquaintance with the natural and urban environment make the necessity of significant changes in the future geography teachers' professional training. All this actualizes new approaches to vocational training, and in particular, the future geography teacher in the field of tourism. In the course of the conducted research, we have concluded that methodological approaches of formation of local lore competence in the process of future geography teacher's training are one of the main components for scientific substantiation of effective vocational training.

Keywords: local lore, future geography teacher, methodological approach, activity approach, systematic approach, personal approach, technological approach, student-geographer.

У сучасній педагогічній літературі існують різні підходи до апарату формування компетентності майбутнього вчителя географії. Запропоновано різні критерії й показники сформованої краєзнавчої компетентності студентів, серед яких: академічна успішність, міцність засвоєння, уміння виконувати завдання проблемного характеру; теоретичні знання навчальних дисциплін, зміст пізнавальної діяльності, самостійність студентів; операційна діяльність під час виконання творчих робіт, зміна співвідношення між краєзнавчою діяльністю, яку організовує викладач, і виконаною студентами в ході дослідницької роботи. На наш погляд, формування визначених критеріїв і показників можливе за умови чіткого окреслення методологічних підходів до формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії у процесі краєзнавчо-туристської роботи, які визначають практичну зорієнтованість змісту підготовки студентів-географів з обов'язковим забезпеченням єдності її теорії і практики.

Теоретичні засади визначення методологічних підходів до формування професійної в цілому й краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії висвітлені у публікаціях науковців, а саме: О. Бондаренко (Формування готовності студентів природничо-географічних факультетів педагогічних університетів до краєзнавчої роботи з учнями); С. Гончаренко (Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям); І. Дичківська (Інноваційні педагогічні технології); Д. Люта (Методологічні підходи у формуванні готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності); Н. Письменна (Особистісно-орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу); О. Тімець (Формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки); О. Яковлева, Н. Яковлева (Педагогическая концепция: методологические аспекты построения); та інші.

І. Дичківська наголошує: щоб навчити дітей володіти системним оператором, не обов'язково виокремлювати певні заняття чи уроки, досить під час вивчення будь-якої теми поетапно, фрагментарно включати елементи системного підходу [15, с. 143]. Н. Письменна у своїх працях розглядає науково-теоретичні основи реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі, який дає змогу сформулювати ряд важливих позицій, що впливають на впровадження особистісно-орієнтованого підходу в практику роботи ЗВО [21, с. 252].

На думку О. Тімець, фахова компетентність майбутнього вчителя географії є інтегральною характеристикою особистісного становлення майбутнього вчителя та опанування ним професійної діяльності, що пов'язано зі здатністю осмислено засвоювати комплекс знань, умінь і способів діяльності з географії [24, с. 46].

Д. Люта в своїй науковій праці вказує на методологічні підходи, які є взаємопов'язаними з краєзнавчою компетентністю майбутнього вчителя географії, а саме: системний, компетентнісний, функціональний [18, с. 139].

Аналіз праць свідчить, що процес формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії має ґрунтуватися на чітко окреслених методологічних підходах, основними з яких, на нашу думку, є діяльнісний, системний, особистісний і технологічний.

Висвітлення методологічних підходів до формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії у процесі краєзнавчо-туристської роботи.

Удосконалення підготовки майбутнього вчителя географії до краєзнавчо-туристської роботи на засадах компетентнісного підходу передбачає формування позитивної мотивації, надання студентам-географам предметних знань і дослідницьких краєзнавчо-туристських умінь, особистісних якостей (складових частин компетентності) організатора краєзнавчо-туристської роботи. Майбутній учитель географії повинен опанувати не лише сукупність необхідних спеціальних знань із краєзнавства і туризму, а й теоретичні краєзнавчі відомості, що передбачає розвиток географічного мислення, знань концептуальних положень краєзнавчо-туристської роботи, особливостей її психолого-педагогічного, розвивального й технологічного забезпечення.

Позитивні тенденції у розвитку шкільної географічної освіти, досвід професійної підготовки майбутніх учителів географії в країнах зарубіжжя впливають на зміну освітніх орієнтирів в Україні, сприяють розв'язанню протиріч між підготовкою вчителів і ринком праці, уможливають формування компетентності особистості з урахуванням історико-культурних і національних особливостей [7, с. 301].

Підвищення ефективності краєзнавчо-туристської роботи можливе через удосконалення традиційних та пошук нових форм і методів організації, розширення й оптимальне поєднання методів навчання, технологій, методологічних підходів, використання комплексів технічних і дидактичних засобів, які б забезпечували взаємозв'язок аудиторної та гурткової форм [22, с. 6].

Активізація практичної діяльності краєзнавчо-туристського спрямування майбутнього вчителя географії зумовлена необхідністю оволодіння оптимальними способами організації психолого-педагогічної, навчально-виховної й розвивальної діяльності, краєзнавчими знаннями та вміннями, навичками практичного виконання краєзнавчо-туристської роботи, рефлексії своїх можливостей у подоланні труднощів на шляху до досягнення бажаного результату.

У методології існують різні підходи: етнопедагогічний підхід (визначає, що освіту і виховання необхідно здійснювати з урахуванням національних традицій і менталітету народу, його культури, національно-етнічної обрядовості, звичаїв, звичок); антропологічний підхід (передбачає системне використання даних усіх наук про людину, структуру та здійснення педагогічного процесу з урахуванням цілісної природи людини); аксіологічний підхід (дозволяє вивчати явища з точки зору виявлення їх можливостей задовольняти потреби людини, розв'язувати завдання гуманізації суспільства) [17, с. 15]. Однак у нашому дослідженні ми спираємося на такі загально визнані методологічні підходи, як: діяльнісний, системний, особистісний, технологічний.

Формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії в процесі краєзнавчо-туристської роботи можливе за дотримання науково виважених методологічних підходів. Як відомо, науковим підходом є сукупність прийомів, способів впливу на кого-небудь, вивчення чогось. В освіті це категорія, де відображено світогляд, погляди, соціальні настанови суб'єктів навчання, що сприяє системній організації освітнього процесу. На нашу думку, у формуванні краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії основними є діяльнісний, системний, особистісний і технологічний підходи (рис. 1).

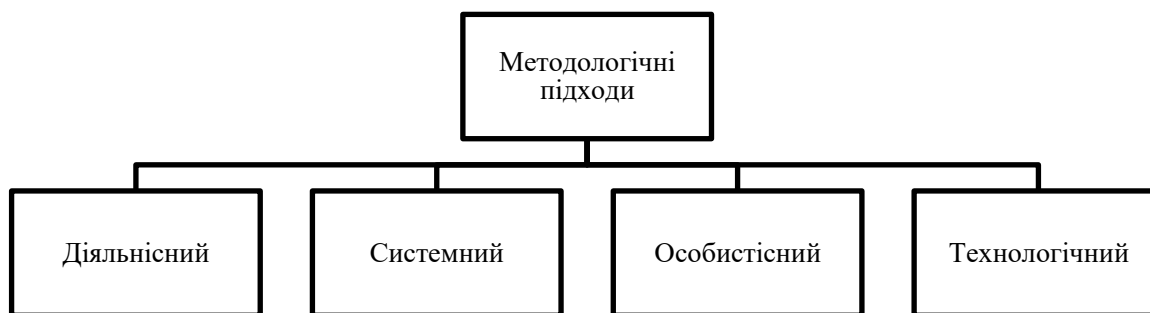

Рис. 1. Методологічні підходи до формування краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя географії в процесі краєзнавчо-туристської роботи

Основоположним є діяльнісний підхід як цілісна система діяльності, зокрема й навчальної, у процесі якої особистість засвоює досвід попередніх поколінь у єдності матеріального й психічного; реальний процес самостійної взаємодії людини зі світом (Г. Атанов [2], В. Яковлев [27] та інші). В. Гончаров аналізує навчання й пізнання в дотичній формі з обов'язковою рефлексією суб'єкта над власною навчальною діяльністю, пізнанням засобів і способів діяльності, набуттям умінь навчатися [14, с. 172].

Головною у формуванні краєзнавчої компетентності майбутніх учителів географії є пізнавальна діяльність, творчий характер якої сприяє розвитку цієї властивості особистості. Саме в навчально-пізнавальній діяльності виявляється взаємодія, взаємозумовленість і структурна єдність усіх компонентів краєзнавчої компетентності. Спеціально організований позитивний характер краєзнавчо-туристської роботи та пізнавальні краєзнавчі завдання видозмінюють освітній процес, сприяючи процесу пізнання. П. Гальперин, розвиваючи теорію поетапного формування розумових дій, виокремлює пізнавальну діяльність репродуктивного, продуктивного і творчого характеру. На думку автора, особистість виконує початкові дії «з опорою на зовнішні об'єкти» і заключні, коли та ж сама дія реалізована подумки, ніби автоматично. Предметна дія й думка про неї становлять кінцеву ланку єдиного процесу, у своїй генетичній спадкоємності окреслюють картину певного перетворення матеріального процесу в процес психічний [11, с. 92]. Таке положення підтримує Л. Виготський, зазначаючи, що репродуктивний тип діяльності виявляється тоді, коли «людина відтворює або повторює вже раніше створені й вироблені прийоми поведінки, або відтворює колишні враження» [10, с. 5].

Таким чином, використання основних засад діялісного підходу (рис. 2) спрямоване на врахування майбутнім учителем географії індивідуально-психологічних особливостей учнів, їхніх інтересів, оволодіння практичними навичками за допомогою творчих вправ, проблемних ситуацій, вільного спілкування в умовах туристського походу.

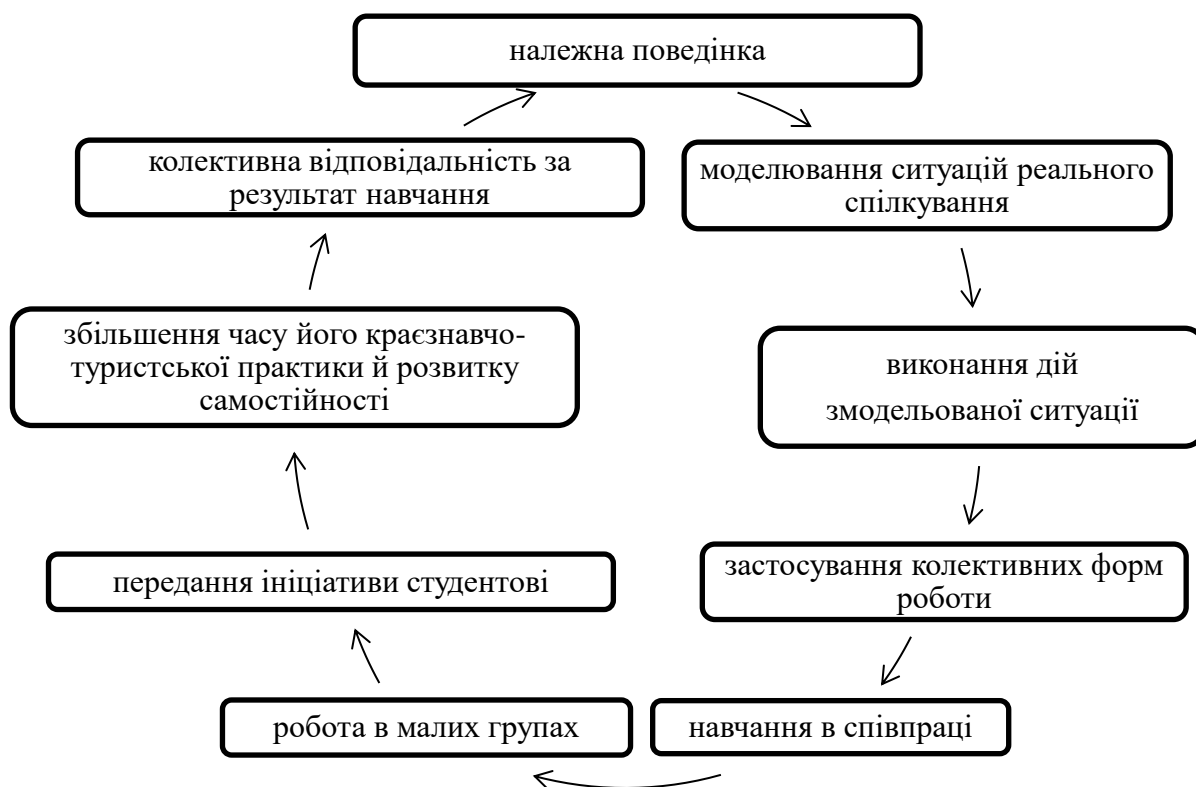

Рис. 2. Основні засади діяльнісного підходу

Формування краєзнавчої компетентності студента-географа відбувається в процесі навчальної діяльності, оскільки пізнання географічних фактів і закономірностей, що виникають на території рідного краю, уміння самостійно здобувати й застосовувати знання сприяють сформованості розумових дій, які переходять у знання, уміння, навички. Організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів із позиції діяльнісного підходу П. Підкасистий убачає в процесі використання дії з опрацювання певних умінь і навичок дії когнітивного характеру, де пізнавальна діяльність постає як первинна щодо засвоєння [20, с. 17]. Аналогічну позицію обстоює Г. Атанов, визнаючи основним в освіті загалом і в пізнавальних процесах діяльнісний підхід [2]. Саме пізнання, як елемент діяльності, – основа процесу засвоєння знань і вмінь, які є важливим складником краєзнавчої компетентності майбутніх учителів географії.

Із погляду діяльнісного підходу, краєзнавча компетентність – складна форма поведінки й навчальної діяльності студента, яку спонукають різні потреби, що домінують залежно від змін в освітньому середовищі. Формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів географії потребує переорієнтації традиційної мети навчання (засвоєння знань, умінь і навичок) на мету, що спрямована на розвиток внутрішньої та зовнішньої самоорганізації студента-географа в пошуках інформації про рідний край, трансформації її в знання, уміння й навички, який володіє індивідуальним пізнавальним досвідом. Роль викладача суттєва, оскільки він сприяє чіткості формулювання мети навчання, основних завдань; розробляє план і проектує краєзнавчі

пізнавальні завдання, пропонує форми й методи та методичне забезпечення; реалізує контроль.

Зростання ролі краєзнавчо-туристичної роботи майбутніх учителів географії зумовлене тим, що в сучасних закладах вищої педагогічної освіти на неї звернено особливу увагу, відбуваються зміни методичної системи проведення краєзнавчо-туристичних досліджень у школі, постійне розширення сфери застосування краєзнавчої інформації й організація туристичних акцій в освіті [9, с. 18].

Аналіз робіт із краєзнавства й туризму засвідчує, що більшість наукових досліджень ґрунтовані на провідному діяльнісному підході. Формуючи краєзнавчу компетентність студента-географа як елемент характеристики його особистості, не обмежуються предметно-діяльнісним аспектом педагогічної праці. З огляду на зміни освітньої парадигми на особистісно орієнтоване навчання, знання, уміння й навички трактуватимемо не як мету чи результат педагогічного процесу, а як засоби розвитку особистості, виявлення нею власного внутрішнього потенціалу до набуття індивідуального пізнавального досвіду краєзнавчо-туристської роботи.

Звернення особливої уваги на процес пізнання (для дослідження різноманітних явищ і процесів рідного краю в їхньому взаємозв'язку та взаємозумовленості; для побудови чіткої системи краєзнавчо-туристських знань, умінь і навичок) сприяло виокремленню серед основоположних *системного підходу* до освітнього процесу. Системний підхід як напрям методології освіти передбачає формування й розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них взаємозв'язків і взаємозалежностей (В. Бондар [5], Ю. Шабанова [26] та ін.). Ю. Шабанова характеризує його як напрям методології досліджень, який полягає в аналізі об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто кваліфікує об'єкт як систему. Система – сукупність елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним та утворюють певну цілісність, єдність [26, с. 14].

Краєзнавча компетентність підпорядкована закономірностям навчального процесу, тобто постає його підсистемою та відповідає принципам організації (рис. 3):

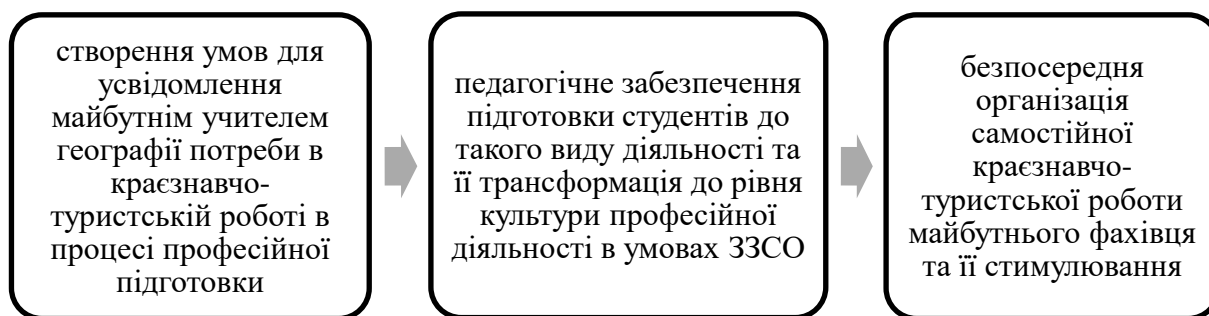

Рис. 3. Принципи організації навчального процесу під час формування краєзнавчої компетентності

Формування краєзнавчої компетентності потрібно спрямовувати на опанування студентами особистісних рис, що забезпечують особистісно-орієнтований і гармонійний розвиток. У зв'язку з цим ще одним важливим підходом до формування краєзнавчої компетентності студентів-географів у процесі краєзнавчо-туристської роботи є

особистісний підхід, під яким розуміють послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, так і до суб'єкта виховної взаємодії. Характеризуючи особистість як суб'єкта діяльності, який самостійно визначає тип і форму цієї діяльності, Г. Балл [3], І. Бех [4], Н. Письменна [17] та інші рекомендують брати до уваги індивідуальні здібності, схильності, самобутність кожної особистості, як індивіда, наділеного своїми неповторними природними даними, досвідом і складовими частинами компетентності, соціальне замовлення на підготовку фахівців.

Завдання професійної підготовки майбутнього вчителя географії полягає в розвитку індивідуальності, з огляду на соціальні вимоги й запити щодо розвитку його якостей, це передбачає відцентрацію навчання на студента як на особистість. Роль викладача змінюється: він зважає на інтереси й рівень знань студента, відповідно до цього окреслює навчальну мету, ритм навчального процесу. О. Бондаренко, вказує, що краєзнавча робота слугує засобом реалізації нагальних освітніх завдань, оскільки в умовах особистісно-орієнтованого навчання має потужний потенціал для всебічного гармонійного розвитку особистості учня [6, с. 31]. С. Гончаренко, аналізуючи роботи А. Маслоу, Р. Мейя, К. Роджерса, В. Франкеля, зазначає, що повноцінне виховання можливе лише тоді, коли школа буде лабораторією для відкриття унікального «Я» кожної дитини [13, с. 243]. Серед концептуальних напрямів реалізації особистісного підходу до підготовки майбутнього вчителя географії варто виокремлювати формування в нього переконань ціннісного плану, професійно-ціннісних орієнтацій, що визначають його ставлення до краєзнавчо-туристської роботи, коли вибір цінностей детермінований процесами пізнання, визнання, засвоєння та зіставлення їх з індивідуальною спрямованістю бажань і життєвих цілей. Особистісний підхід ґрунтований на врахуванні викладачами індивідуальних особливостей і здібностей студентів та сприянні їхньому подальшому розвитку. При цьому майбутнього вчителя географії орієнтують на вивчення й розвиток особистісних якостей учня, його організаторських якостей, урахування навчальних цілей і завдань, допомогу в подоланні недоліків, труднощів, помилок, застосування засобів та прийомів педагогічного впливу; допомогу їм складати власні плани самореалізації, мотивацію до самоосвіти як обов'язкові складники вдосконалення краєзнавчо-туристської підготовки. Зосередження уваги на індивідуальних особливостях студентів – важливий показник професійних умінь майбутнього вчителя географії під час формування краєзнавчої компетентності.

В останні тридцять років широко розвивається *технологічний підхід* в освіті, що передбачає вивчення, розроблення й застосування принципів оптимізації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки. Упровадження технологічного підходу підтримували такі науковці, як: А. Алексюк [1], І. Дичківська [15], О. Коберник [16] та ін. На думку вчених, особливості цього процесу пов'язані з цілеспрямованим поєднанням творчості студентів та самоуправління, розвитком зацікавленості, позитивного емоційного ставлення до процесу набуття знань і вмінь. Цьому сприяє побудова навчання за принципами технологічності, використання на заняттях нестандартних, інноваційних методів навчання. Студентам-географам потрібно надавати змогу для розкриття внутрішнього творчого потенціалу через краєзнавчо-туристську роботу.

О. Переяславська трактує технологію організації навчального процесу студентів

як «педагогічний процес, якому властива підпорядкованість усіх елементів навчального процесу єдиній меті; наявність чіткого послідовного технологічного ланцюжка дій викладача й студента, спрямованих на вирішення цільових завдань; наявність обов'язкових діагностичних процедур, які містять критерії, показники й інструменти вимірювання результатів діяльності; орієнтація всього процесу навчання на одержання результатів; відтворюваність педагогічних технологій» [19, с. 42]. Для обрання оптимальних технологій формування краєзнавчої компетентності студентів-географів на основі усталених принципів дидактики необхідно добирати різноманітні форми, методи й засоби їх реалізації; стратегії, пріоритети, системи взаємодії, тактики навчання та стиль роботи викладача зі студентом. Технологія навчального процесу об'єднує освітні проблеми, пов'язані з аналізом навчального матеріалу та організацією навчальної діяльності викладача й студента.

На значущості застосування вчителем педагогічних технологій наголошували О. Тімець [24], О. Топузов [25] та ін. Краєзнавчо-туристська робота за технологічного підходу вирізняється цілеспрямованістю, чіткою діагностикою показників ефективності навчання на всіх етапах, індивідуалізує темпи виконання пізнавальних завдань, посилює ефективність самоконтролю й самокоригування краєзнавчих досліджень, уможливує одержання запланованого результату з мінімальними витратами часу й коштів, відтворюваність процесу в природних умовах туристського походу.

Реалізація визначених підходів передбачала орієнтацію навчального процесу на застосування краєзнавства й туризму в межах майбутнього профілю фахівця, використання краєзнавчих пізнавальних завдань, формування запасу термінів із краєзнавчо-туристської проблематики, активізацію матеріалу про рідний край, організацію заходів змагального характеру професійного спрямування. За висловом С. Гончаренка, аналіз змісту сучасного дидактичного знання засвідчує, що конструктивній функції дидактики відповідають її принципи – норми дидактичної поведінки, дотримання яких дасть учителеві змогу ознайомити учнів з основами систематичних знань про світ, розвивати їхні пізнавальні інтереси і здібності, формувати їхній світогляд, а також долучати до самоосвіти [12, с. 102–103].

Результатом професійної підготовки майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи вважатимемо сформованість його професійної компетентності на основі компетентнісного підходу в освіті. Цей підхід у підготовці майбутнього вчителя є методологічною програмою, зорієнтованою на прогнозоване досягнення якісного результату освіти, генерування перспективних ідей і чинників, під впливом яких він складається, на вивчення краєзнавчих аспектів педагогічної діяльності, освоєння, реалізації креативних ідей та педагогічних технологій [8]. Принципово нові підходи до політичного, економічного й соціального поступу держави, недостатній розвиток краєзнавства та туризму як ефективного засобу формування особистості, ознайомлення її з природним й урбанізованим навколишнім середовищем умотивовують доцільність суттєвих змін у професійній підготовці майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи. Усе це актуалізує нові підходи до професійної підготовки, і зокрема, майбутнього вчителя географії до краєзнавчо-туристської роботи.

У процесі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що методологічні підходи формування краєзнавчої компетентності в процесі підготовки майбутнього

вчителя географії є одним із головних компонентів для наукового обґрунтування ефективної професійної підготовки. Нами проаналізовано діяльнісний, системний, особистісний, технологічний підходи. Результатом професійної підготовки майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи вважатимемо сформованість його професійної компетентності на основі компетентнісного підходу в освіті.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в оптимізації формування краєзнавчої компетентності учителів географії під час підвищення їх професійної кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
2. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении. Донецк: ЕАИ-пресс, 2001. 160 с.
3. Балл Г. Про сутнісний зміст особистісної орієнтації в освіті. *Професійно-технічна освіта*. 2006. № 2. С. 39–43.
4. Бех І. Виховання особистості: навч. посіб. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
5. Бондар В. І. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
6. Бондаренко О. В. Формування готовності студентів природничо-географічних факультетів педагогічних університетів до краєзнавчої роботи з учнями: дис. ... канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2009. 266 с.
7. Браславська О. В. Європейський досвід реформування географічної освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2018. Вип. 17. С. 296–304.
8. Браславська О. В., Рожі І. Г. Компетентнісний підхід у контексті професійної підготовки майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи. *Молодий вчений*. квітень 2019. № 4.1(68.1), С. 100–104.
9. Браславська О. В., Рожі І. Г. Краєзнавчо-туристична робота в системі освіти. *Треті Сумські наукові географічні читання: зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. Суми*. 2018. С. 17–19.
10. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. Москва: Педагогика, 1991. 480 с.
11. Гальперин П. Я. Психология мышления и учения о поэтапном формировании умственных действий. *Исследование мышления в советской психологии*. Москва: Наука, 1966. С. 80–100.
12. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ; Вінниця: Планер, 2010. 308 с.
13. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
14. Гончаров В. В. Психология проектирования когнитивного развития: монография. Курган: Изд-во Курган. гос. ун-та, 2005. 235 с.
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
16. Коберник О. М. Проектна технологія: можливості застосування в освіті. *Педагогіка середньої і вищої школи*. Кривий Ріг, 2012. Вип. 36. С. 11–18.
17. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
18. Люта Д. А. Методологічні підходи у формуванні готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. № 4.2. С. 138–141.
19. Переяславська С. О. Організація самостійної пізнавальної діяльності майбутніх учителів інформатики в умовах застосування мультимедійних елементів дистанційного навчання: дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2011. 274 с.
20. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Теоретико-экспериментальное исследование. Москва: Педагогика, 1980. 240 с.
21. Письменна Н. Особистісно-орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(ч. 1). С. 250–254.
22. Рожі І. Г., Браславська О. В. Гурткова краєзнавчо-туристська робота студентів-географів: компетентнісний підхід: навч.-метод. посіб. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2016. 300 с.
23. Семенова А. В. Педагогічні технології організації та управління самостійною роботою студентів як засіб підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців. *Наука і освіта*. 2004. № 4–5. С. 148–152.
24. Тімець О. В. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: монографія. Умань: Візаві, 2010. 328 с.
25. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: монографія. Київ: Фенікс,

2007. 304 с.

26. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі: підручник Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 120 с.
27. Яковлев Е. В., Яковлева Н. О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва: МГУ, 2006. 385 с.

REFERENCES

1. Aleksyuk, A. M. (1998). Pedagogika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Atanov, G. A. (2001). Dejatel'nostnyj podhod v obuchenii. Doneck: EAI-press [in Ukrainian].
3. Ball, H. (2006). Pro sutnisnyi zmist osobystisnoi oriantatsii v osviti. *Profesiino-tekhnicna osvita*, 2, 39–43 [in Ukrainian].
4. Bekh, I. (2008). Vychovannia osobystosti. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
5. Bondar, V. I. (2005). Dydaktyka. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
6. Bondarenko, O. V. (2009). Formuvannia hotovnosti studentiv pryrodnycho-heohrafichnykh fakultetiv pedahohichnykh universytetiv do kraieznavchoi roboty z uchniamy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kryvyi Rih [in Ukrainian].
7. Braslavskaja, O. V. (2018). Yevropejskyi dosvid reformuvannia heohrafichnoi osvity. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. Uman: Vizavi, Issue 17, 296–304 [in Ukrainian].
8. Braslavskaja, O. V., Rozhi, I. H. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid u konteksti profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv heohrafii do kraieznavcho-turystyckoi roboty. *Molodyi vchenyi*, 4.1(68.1), 100–104 [in Ukrainian].
9. Braslavskaja, O. V., Rozhi, I. H. (2018). Kraieznavcho-turystyckaja robota v systemi osvity. *Treti Sumski naukovyi heohrafichni chytannia: proceedings of the Scientific Conference*. Sumy, 17–19 [in Ukrainian].
10. Vygotskij, L. S. (1991). Pedagogičeskaja psihologija. Moskva: Pedagogika [in Russian].
11. Gal'perin, P. Ja. (1966). Psihologija myshlenija i učenija o pojetapnom formirovanii umstvennyh dejstvij. *Issledovanie myshlenija v sovetskoj psihologii*. Moskva: Nauka, 80–100 [in Russian].
12. Honcharenko, S. U. (2010). Pedahohichni doslidzhennja: metodolohichni porady molodym naukovtsiam. Kyiv; Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
13. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
14. Honcharov, V. V. (2005). Psykholohija proektyrovannja kohnytyvnoho razvytija. Kurhan [in Ukrainian].
15. Dychkivska, I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
16. Kobernyk, O. M. (2012). Proektna tekhnolohija: mozhlyvosti zastosuvannja v osviti. Pedahohika serednoi i vyshchoi shkoly. Kryvyi Rih: KPIDNZN KNU, Issue 36, 11–18 [in Ukrainian].
17. Lozova, V. I., Trotsko, H. V. (2002). Teoretychni osnovy vychovannia i navchannia. Kharkiv: OVS [in Ukrainian].
18. Liuta, D. A. (2018). Metodolohichni pidkhody u formuvanni hotovnosti maibutnykh fakhivtsiv z turyzmoznavstva do profesiinoi diialnosti. *Molodyi vchenyi*, 4.2, 138–141 [in Ukrainian].
19. Pereiaslavskaja, S. O. (2011). Orhanizatsiia samostiinoi piznavalnoi diialnosti maibutnykh uchyteliv informatyky v umovakh zastosuvannia multymediinykh elementiv dystantsiinoho navchannia. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
20. Pidkastyj, P. I. (1980). Samostojatel'naja poznavatel'naja dejatel'nost' shkol'nikov v obuchenii. Teoretiko-eksperimental'noe issledovanie. Moskva: Pedagogika [in Russian].
21. Pysmenna, H. (2013). Osobystisno-oriantovanyi pidkhid u konteksti humanizatsii navchalno-vychovnoho protsesu. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. Uman, Ch. 1, 250–254 [in Ukrainian].
22. Rozhi, I. H., Braslavskaja, O. V. (2016). Hurtkova kraieznavcho-turystyckaja robota studentiv-heohrafiv: kompetentnisnyi pidkhid. Vinnytsia: FOP Rohalska I. O. [in Ukrainian].
23. Semenova, A. V. (2004). Pedahohichni tekhnolohii orhanizatsii ta upravlinnia samostiinoiu robotoiu studentiv yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv. *Nauka i osvita*, 4–5, 148–152 [in Ukrainian].
24. Timets, O. V. (2010). Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia heohrafii u protsesi profesiinoi pidhotovky. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
25. Topuzov, O. M. (2007). Problemne navchannia heohrafii v shkoli: teoriia i praktyka. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
26. Shabanova, Yu. O. (2014). Systemnyi pidkhid u vyshchii shkoli. Dnipropetrovsk: NHU [in Ukrainian].
27. Jakovlev, E. V., Jakovleva, N. O. (2006). Pedagogičeskaja koncepcija: metodolohičeskie aspekty postroenija. Moskva: MGU [in Russian].